

Cultuurhistorische waardestelling

**Boerderij Bergse Linker Rottekade 451,
3069 LV Rotterdam**

Inleiding

In 2004 werd verslag gedaan van een bouwhistorische waarneming van de voormalige boerderij aan de Bergse Linker Rottekade te Rotterdam. Aanleiding voor de waarneming was het plan van de gemeente Rotterdam om het pand te slopen. De waarneming vond plaats op verzoek van verontruste buurtbewoners die contact hebben opgenomen met de Boerderijstichting Zuid-Holland. Bewoners van de nabijgelegen wijk, maar ook anderen, achtten sloop van het pand een verarming van de woonomgeving.

Doordat ramen van het pand ten tijde van die waarneming waren dichtgetimmerd met houten platen en het pand was afgesloten heeft het onderzoek zich beperkt tot een observatie van de buitenzijde.

Thans is opnieuw sprake van voorgenomen sloop. Het pand wordt inmiddels (provisorisch) bewoond en wordt beheerd door de Stichting Boerderij aan de Rotte. Deze stichting heeft ook plannen ontwikkeld voor een zinvolle toekomst voor boerderij en boerderijterrein.

De onderhavige rapportage is gedeeltelijk een herhaling van het waarnemingsverslag uit 2004, echter aangevuld met bouwhistorische gegevens betreffende het interieur. De rapportage sluit af met een cultuurhistorische waardestelling die als basis kan dienen voor een eventuele monumentbeschrijving.

Kaartonderzoek

Ter aanvulling op de waarneming heeft een (beperkt) kaartonderzoek plaatsgevonden. Hierbij is gebruik gemaakt van voorhanden bronnen (zie literatuurlijst). Er is geen archiefonderzoek naar bouw- en bewoningsgeschiedenis verricht.

De boerderij ligt in het noordelijke gedeelte van de Prins Alexander Polder (vóór de verving Ommoortsche Polder), niet ver van de Nessepolder. In de omgeving van de boerderij werd al vroeg gewoond. In de Nessepolder zijn woonsporen uit de 7^e en 8^e eeuw aangetroffen.

Een onderzoek naar het voorkomen van de boerderij op oude kaarten kan een indicatie geven van de ouderdom van (delen van) de boerderij. Een van de oudste kaarten waarop de omgeving van de boerderij wordt weergegeven is een kaart van de Rotte vanaf Zevenhuizen, getekend door Jan Jansz. Potter in 1566. Op deze kaart wordt geen boerderij aangegeven op de plaats van de huidige boerderij, terwijl andere boerderijen langs de Rotte wel zijn weergegeven. Op de eerste uitgave van de kaart van het Hoogheemraadschap van Schieland gemaakt door Jan Jansz. Stampioen in 1660, wordt op de plaats van de boerderij bebouwing weergegeven. Op deze kaart zijn o.a. de ontveningen in de Ommoortsche Polder goed te zien. Ook op latere 18^e en 19^e-eeuwse kaarten, is bebouwing op deze plaats aangegeven, maar veel kaarten zijn gebaseerd op Stampioen. Ook op de nauwkeurige Topografische en militaire kaart 1: 50.000. (Blad 37 Rotterdam) van 1857 is bebouwing weergegeven. Op al deze kaarten is de weergave van de bebouwing vooral indicatief. Pas op de Chromotopografische kaart des rijks, 1:25.000. (Blad 481 Hillegersberg, verkend in 1874, herzien in 1899) staat de boerderij duidelijk afgebeeld. Conclusie is dat ten minste vanaf de tweede helft van de 17^e eeuw op deze plaats bebouwing stond, waarschijnlijk een voorganger van de huidige boerderij.

Situering

De boerderij is gelegen op het talud van de kade van de Rotte. Op de kade loopt een smalle weg. De voorzijde van de boerderij is naar het water gekeerd. Het hoofdgebouw is noordwest-zuidoost georiënteerd en ligt aan de zuidzijde van een tamelijk groot erf, dat aan de westkant en de zuidkant wordt afgesloten met een sloot. Midden op het erf staat haaks op de boerderij een losse hooitas, terwijl zich aan de oostzijde een houten schuur bevindt.

Kap

De plattegrond is van oorsprong rechthoekig (geen uitgebouwde melkkelder), maar aan beide zijgevels en aan de achterkant is het pand voorzien van aanbouwsels. De boerderij is gedekt met riet, hoewel dat boven een gedeelte van de stal is vervangen door golfplaten. Aan de voorkant heeft het dak een wolfseind, aan de achterzijde is een schilddak aanwezig. Hieraan is het met kruispannen gedekte dak van de aangebouwde (lagere) schuur aangekapt. Op de nok van het hoofdgebouw liggen gesmoorde (grijze) nokvorsten. Het voorste aanbouwtje aan de rechterzijgevel (van voren af gezien) heeft een plat dak, daarachter ligt een aangebouwd, houten 'klompenhok' met een lessenaardak. De aanbouw tegen de linker zijgevel heeft eveneens een plat dak.

Indeling

De boerderij heeft een voorhuis en een achterhuis, gedeeld door een brandmuur (daar waar de schoorsteen staat). Links in het voorhuis bevindt zich een kelder (dus aan de koude zijde) met een opkamer. Rechts is een woonkamer. De stenen uitbouw naast de woonkamer bevat de keuken (er is daar ook een schoorsteen). Deze uitbouw dateert uit 1924. De uitbouw vormt een geheel met het klompenhok. Hier bevindt zich de toegang tot de boerderij (dus aan de niet-erfzijde, wat uitzonderlijk is). Achter het voorhuis ligt het achterhuis (met woonfunctie). Daarachter de stal.

Exterieur

Voorgevel

De voorgevel is zorgvuldig gemetseld van vrij gladde gele ijsselsteen met uitwaaiende strekken (1½ steens) van rode steen boven alle raamkozijnen. Alle raamkozijnen zijn aan de bovenzijde getoogd. In de voorgevel zit één laag en breed kelderluik, recht daarboven zit het raam van de opkamer. Het zit zo laag, dat het ongeveer op de opkamervloer steunt. De woonkamer heeft twee ramen, in de gevelvoet daaronder zitten ventilatiegaten (met houten luikjes).

Zoals gezegd is het dak afgewolfd. Onder het wolfseind zit het raam van de bovenverdieping. Langs de rand met het rieten dak is een gesneden knijpdeel aangebracht (dat het riet omhoog houdt), met in het horizontale gedeelte het jaartal 1588 (wellicht het bouwjaar van een voorganger). De gehele voorgevel is 'koud' tegen de zijgevels geplaatst. Mogelijk is de voorgevel jonger dan de rest van het pand.

De rechteruitbouw heeft in de voorgevel één raam met een rechte strek in rode steen; evenzo de twee ramen in de zijgevel van die uitbouw. Het metselwerk vertoont kruisverband en een beëindiging met een drieklezoor in de strekkenlaag. De stenen zijn groter dan van de voorgevel. De uitstekende rand van het platte dak wordt gedragen door sterk geprofileerde houten klossen.

Zuidelijke zijgevel

De zijgevels zijn gemetseld van een handvorm ijsselsteen (geel). Achter het klompenhok, dus in het achterhuis (aan de niet-erfzijde gewoonlijk boenhoek) zitten twee vrij smalle vensters. Deze vensters zijn later aangebracht gezien de zaag- of haksporen, waarbij het muurwerk tussen de vensters kennelijk nieuw is aangebracht: daar eindigt het metselwerk steeds 'normaal' met een drieklezoor in strekkenlaag. Boven de vensteropeningen zitten rechte strekken van ijsselsteen, terwijl linksboven het linkerraam een fragment van een vroegere strek te zien is. Onder de vensteropeningen bevinden zich zwarte lekdorpeltegels (20ste eeuw). Direct boven de vensters zit een zolderluik in de borstwering van de zolder, wellicht een graanluik. De daklijn gaat bij de overgang van achterhuis naar stal met een sprong naar beneden.

Het stalgedeelte heeft drie lage gietijzeren stalramen (ná 1850) met cementen lekdorpels. Ze zijn van het traditionele model met een kantelbaar zeshoekig middenraampje. Boven twee van de stalramen zijn hoger in het muurwerk rechte strekken aanwezig. Boven alle drie is het metselwerk secundair. Dit is een aanwijzing dat hier oorspronkelijk stalramen zaten die hoger waren dan breed met houten kozijnen (vóór 1850). De cementen 'plint' van de stalgevel is geschilderd in de kleur aquamarijn. In de achtergevel van de stal zit een mestdeur, zoals gebruikelijk in Zuid-Holland bij een grupstal. Achter de stal bevindt zich een aanbouw die smaller is dan het hoofdgebouw. De gevel bevat twee deuren en een gietijzeren stalraam.

Noordelijke zijgevel

De opkamer heeft in de zijgevel geen ramen. Wel zijn er drie kelderluiken aanwezig die hoger zijn dan breed en rechte strekken hebben. Dit is een ouder type dan het kelderluik in de voorgevel. Achter de kelder/opkamer zit een raam dat breder is dan hoog, met een oud zolderluik daarboven. De aanbouw heeft in de voorgevel een raampje en een met moderne stenen dichtgezette deuropening. De zijgevel is blind en grijs gepleisterd, met een zwarte plint. De dakrand boven het voorhuis en achterhuis gaat met een sierlijke glooiing over in de lagere daklijn boven de stal. Hier zijn twee lage gietijzeren stalramen aanwezig. De plint is van witgeschilderd cement.

Bouwkundige toestand

De bouwkundige toestand van het pand is matig. Hoewel er geen grote scheuren (door zetting) in het metselwerk zitten, is het interne verband kennelijk aangetast, gezien het uitbollen van enkele geveldelen. Onderzocht dient te worden of dit interne verband kan worden hersteld en de

bollingen mechanisch kunnen worden teruggedrongen of dat herbouw van gevelgedeelten noodzakelijk is (bij behoud van de boerderij).

Het interieur

Voorhuis

De woonkamer in het voorhuis heeft een kastenwand (tussen voorhuis en achterhuis) met een schoorsteenmantel en boezem. De wand bestaat verder uit houten delen en is vroeger met jutte bespannen geweest en waarschijnlijk beplakt met behang. In de tussenwand met de opkamer zit een fraaie paneeldeur (één paneel) met bossingen. De deur is geschilderd in drie tinten grijsgroen. Een tweede, identieke deur in die wand geeft toegang tot de steile trap naar de zolder. Achter de deur naar de opkamer zit een trapje dat naar opzij kan worden geklapt zodat een keldertrapje gebruikt kan worden. Dergelijke opklapbare trapjes duiden er op dat de opkamer (of in dit geval de kelder) geen frequent gebruik kende (de kelder heeft een tweede toegang).

De opkamer vertoont geen oude sporen, het plafond is afgetimmerd met zachtboardplaten. Toch is er sprake van een bedsteewand, echter onzichtbaar weggewerkt achter een voorzetwandje. Deze bedsteewand is zichtbaar in de doorgang vanuit de kelder naar het achterhuis. De (verdwenen) bedvloer vormde kennelijk het plafond van de doorgang.

Kelder

De kelder is erg laag. Waarschijnlijk is de vloer in de loop der tijd flink opgehoogd om deze droog te houden. De kelderluiken in de zijgevel en ook het grote in de voorgevel hebben diefijzers om-en-om van hout en van ijzer (ijzer tegen de menselijke dieven en - goedkopere - houten daartussen om ook de katten etc. buiten te houden). Het kelderplafond heeft een enkelvoudige balklaag.

Keuken

De uitbouw aan de zuidkant van de woonkamer bevat een keukenblok en vormt tevens de doorgang naar een klompenhok. De tussendeur is waarschijnlijk nog de oude voordeur uit 1924, maar is bijzonder licht uitgevoerd. In de hoek naast de voordeur bevindt zich een betegelde schoorsteenmantel uit de bouwtijd dan de aanbouw.

Achterhuis

Het achterhuis is in twee delen verdeeld. Aan de noordzijde (erfzijde) is een ruimte afgescheiden (waarin de tweede toegang tot de kelder). De ruimte heeft tevens een doorgang naar de uitbouw aan die zijde van de boerderij. De vroegere functie van de ruimte is niet duidelijk. Gezien het feit dat er een luik in de zoldering zit (nabij het hooi- of graanluik in de zijgevel) is het wellicht een paardenstal geweest. Het op de zolder opgeslagen voer (hooi en haver) kon dan door het luik naar beneden gegooid worden. Mogelijk was de doorgang in de buitenmuur tevens de zijtoegang tot de boerderij. Gezien de houtmaten van het kozijn is deze doorgang ouder dan het aanbouwsel waar de doorgang thans toegang toe geeft.

De grotere achterhuisruimte heeft gezien de houten vloer, dienst gedaan als woonruimte. Tegen de brandmuur staat een schoorsteenmantel die qua stijl identiek is aan die in het keukentje. Boven deze schoorsteenmantel zit in het balkenplafond een grote raveling. Dit zou er op kunnen wijzen dat hier een grote schouw heeft gestaan en dat zich in het achterhuis de werkruimte (boenhoek) bevond (zoals gebruikelijk in boerderijen).

Tussen de stal en het achterhuis staat een stalgebint dat is opgevuld met metselwerk. Daaraan is af te lezen dat het achterhuis een latere ontwikkeling vormt en in het eerste gebintvak van de stal is ingebouwd. De balken zijn bezaaid met kopspijkers. Wellicht vormden ze de 'wapening' van stukwerk. In deze tussenmuur is een bedsteopening uitgespaard.

De kapconstructie boven het achterhuis vormt een geheel met de constructie boven het voorhuis. De overgang naar de kapconstructie boven de stal is provisorisch en laat een ongelijktijdige ontwikkeling zien. De kapconstructie boven voor- en achterhuis is jonger dan die boven de stal.

Stal

Op de met cement aangesmeerde stalvloer is de indeling van de vroegere grupstal nog herkenbaar met middengang, koestanden, gup en achtergang.

Zoals hiervoor beschreven vorm een gebint de scheiding tussen achterhuis en stal. Aan de zuidzijde steekt een bedsteerimte de stal in. In de wand zit een luikje, om 's nachts vanuit de bedstee de stal te kunnen inspecteren. 's Zomers vormde het luikje een ventilatiemogelijkheid. De achtergevel van de stal vormt nu grotendeels de scheidingsmuur met de achteraanbouw. In de achtermuur zitten drie deuropeningen, twee van zogenoemde mestdeuren ter weerszijden en in het midden de zogenoemde hooideur. Tussen de hooideur en één van de mestdeuren zit een stalraamkozijn. Dit kozijn is een zogenoemd tweelicht. Gewoonlijk bevatte de ene opening een luik en diefijzers en de andere raam met roedenverdeling. Sporen hiervan zijn niet herkenbaar. Waarschijnlijk is dat dit type tweelicht ook in de zijgevels van de stal was toegepast voordat daar gietijzeren stalramen werden geplaatst.

De stal is in gebintvakken verdeeld door zware dekbalkgebinten. De standvinken zijn naar de buitenzijde afgeschoord met even zwaar uitgevoerde korbelen. De stalzoldervloer is thans verwijderd, zodat een goed beeld verkregen kan worden van de gehele gebintconstructie. De spantconstructie op de stalzolder laat zware dekbalkjukken zien (met rechte benen), met zowel jukbalkschoren als jukplaatschoren. Op de dekbalk staat een schaarspant met een overkepte dwarsbalk. Bijzonder zijn de gehakte telmerken op de jukken.

Opmerkelijk is het schilddak aan de achterzijde van de stal. Een schilddak is in de regio op deze plaats ongebruikelijk. Gebruikelijk is een beëindiging met wolfseind. Het schild is onderbroken door het aangekapte dak van de achteruitbouw. De afwerking van deze insteek is nogal provisorisch.

Bijgebouwen

De aanbouw achter de stal is gebouwd van waalformaat stenen en heeft een zwarte plint. Achtereenvolgens zijn aanwezig een deur, een raam, een deur en een inrijdeur. Op het zadeldak liggen zwarte kruispannen. De kapconstructie toont schaarspanten met overkepte balk en gordingen. Bijzonder zijn de gehakte telmerken op de spantonderdelen. De houtmaten zijn 'modern' (relatief hoog ten opzicht van de breedte). De kruispannen indiceren een bouwtijd rond het vierde kwart van de 19^e eeuw, maar de steen- en houtmaten indiceren een latere bouwtijd. Dwars op deze aanbouw staat houten schuur.

Op het erf staat, haaks op het hoofdgebouw, een grote, losse hooitas, met een asymmetrisch zadeldak (met rode golfplaten). De houten constructie is bekleed met zwart latwerk. Bij de interne constructie is gebruik gemaakt van twee lanen van een hooibergkap (de horizontale liggers) en van een oude hooibergroede (de verticale staander).

Verder weg op het erf staat een vrij lange, lage houten schuur met een zadeldak (gedekt met rode oud-Hollandse pannen). Langs de dakrand zijn witte windveren aangebracht, met in de nok een eenvoudige makelaar. De wanden zijn bekleed met zwartgeteerde gepotdekselde delen.

Datering

De boerderij lijkt gebouwd te zijn voor een van oorsprong gemengd bedrijf (akkerbouw én veehouderij). Het interieur van het voorhuis met kelder en opkamer is waarschijnlijk 19e-eeuws. De voorgevel dateert mogelijk van omstreeks 1870.

Het achterhuis is mogelijk in het begin van de twintigste eeuw tot woonruimte geworden. Daarvoor zal het werkruimte zijn geweest.

De stal is ouder. Gezien het houtformaat en de constructie van dekbalken met dekbalkjukken is een bouwtijd in de achttiende eeuw een reële optie. Vergelijking met gebintconstructies elders wijst op een bouwtijd in het derde kwart van de 18^e eeuw. Dendrochronologisch onderzoek maakt een meer nauwkeurige datering mogelijk.

Waardering

Ondanks wijzigingen in de gevelvlakken (zoals vensteropeningen) en de aanwezigheid van diverse aanbousels, vertoont het pand, in het bijzonder door de rieten kap, een zeer karakteristiek beeld van een boerderij. De boerderij vertegenwoordigt een zekere cultuurhistorische waarde. Die waarde kan pas nauwkeurig bepaald worden door vergelijking met andere boerderijen in de directe omgeving, zodat tevens een beeld ontstaat van de relatieve zeldzaamheid. Dit was slechts oppervlakkig mogelijk.

In elk geval zijn oude panden, zoals dit karakteristieke boerderijgebouw, van groot belang voor de identiteit van de leefomgeving, zeker waar die omgeving een nieuwbouwwijk betreft. Het boerderijcomplex verwijst bovendien naar het vroegere agrarisch gebruik van de opengehouden weilandstrook langs de Rotte.

Ook in groter verband bezien is behoud van boerderijgebouwen van groot belang. Te veel van het agrarisch erfgoed is de laatste (halve) eeuw reeds verloren gegaan.

Hierna wordt een korte (cultuurhistorische) waardestelling van het boerderijgebouw gepresenteerd, waarbij de deelwaarden steeds zijn getoetst aan de criteria gaafheid (authenticiteit) en (relatieve) zeldzaamheid.

Cultuurhistorische waardestelling

beschrijving, toelichting		monumentenwaarde		
		hoog	positief	indifferent
algemene historische waarden				
status	De boerderij heeft thans geen monumentenstatus, maar wordt door 'de buurt' gewaardeerd en als te behouden aangemerkt.		x	
 sociaal-economisch	De boerderij vormt een goed voorbeeld van een 18e- en 19 ^e -eeuwse boerderijontwikkeling van een veehouderijbedrijf waarbij de achterhuisontwikkeling een belangrijke plaats inneemt. Deze ontwikkeling is goed zichtbaar gebleven maar niet zeldzaam. De luiken in de bovenzijgevels indiceren mogelijk enige akkerbouw (opslag van graan).		x	
geografisch	De boerderij ligt in het talud van de Rottekade en het boerderijterrein wordt afgesloten door de tussenboezem. Het grote hoogteverschil tussen kade en achterland als gevolg van de vervening en drooglegging kan hier nog worden ervaren.	x		
typologisch	Typologisch behoort de boerderij tot de hallenhuisgroep en is de exponent van de 18e-eeuwse stalontwikkeling en een 19 ^e -eeuwse ontwikkeling van voor- en achterhuis. Dergelijke boerderijen zijn in de regio niet zeldzaam, maar wel binnen de bebouwde kom van Rotterdam.	x	x	

ensemblewaarden				
onderdeel groter geheel	Gedurende eeuwen hebben langs de oevers van de Rotte diverse boerderijen gestaan. Langs de linkeroever is het agrarische beeld gehandhaafd door een brede strook weiland ter weerszijden van de tussenboezem. Vrijwel alle boerderijgebouwen zijn verdwenen. De boerderij vormt een zeldzame restant van het vroegere agrarische grondgebruik.	x	x	
verkaveling	Het oorspronkelijke verloop van de erfsloot rond het boerderijterrein is grotendeels nog aanwezig. Het achtererf grenst aan de tussenboezem.	x		
ligging	Het boerderijcomplex is thans gelegen in een gebied met een landschappelijke en recreatieve functie en vormt een markant onderdeel van de recreatieve waarde. Het complex is goed zichtbaar vanaf de openbare weg.	x		
architectuurhistorische waarden				
kwaliteit	De architectonische kwaliteit van de boerderij wordt vooral gevormd door de stijlvolle voorgevel en door het rieten dak met een wolfseind voor en een schilddak achter. Een rieten kap op zowel woongedeelte als stal is zeldzaam in de regio. De later aangebouwde schuren zijn niet storend. De keukenaanbouw is karakteristiek voor de bouwtijd.	x x	x	x
ornamentiek	Boven de vensters in de voorgevel zitten decoratieve uitwaaiende strekken van rode steen. Het kneldeel onder de dakrand is fraai gesneden.	x x		
samenhang met interieur	De gevels met raam- en deuropeningen laten de (vroegere) functies van de diverse ruimten in de boerderij zien. De plaatsen van voorhuis, opkamer en melkkelder zijn in de voor- en zijgevel afleesbaar. De schoorsteen indiceert de plaats van de brandmuur. De stal is herkenbaar aan de kleine stalramen.		x x x	
bouwhistorische waarden				
geschiedenis	De aanwezigheid van een complete reeks dekbalkgebinten in de stal is bijzonder en zal zeldzaam zijn in de regio daar de meeste boerderijen een 19 ^e -eeuse stal hebben (met langsgebinten).	x		
gelaagdheid	Aan het uiterlijk van de boerderij zijn enkele bouwfases af te lezen. De voorgevel is van later datum dan de stal en de zijgevels. De vervanging van stalramen met houten kozijnen door gietijzeren is illustratief voor de 'technische vooruitgang'.		x x	
Materiaal-gebruik	De boerderij is, zoals gebruikelijk in de regio en in de bouwtijd, opgetrokken uit gele ijsselsteen.		x	

waarden vanuit de gebruikshistorie				
ordening	Het hoofdgebouw ligt georiënteerd op de kade. Transport zal waarschijnlijk over water hebben plaatsgevonden. Er is geen duidelijke werkruimte in de boerderij aanwezig. Ook ontbreken aanwijzingen voor de aanwezigheid van een karnmolen. Latere toevoegingen (aangebouwde schuur, hooitas, etc.) markeren de gebruikelijke ontwikkelingen in de bedrijfsvoering.	x	x	x x

Literatuur en bronnen

Berends, G., Historische houtconstructies in Nederland. Stichting Historisch Boerderij-Onderzoek, Arnhem, 1996.

Boomgaard, J.E.A., *Holland in kaart en prent*. Fibula-Van Dishoeck, Weesp, 1984.

Ham, Willem van der (red.), *Hoge dijken, diepe gronden. Land en water tussen Rotterdam en Goud. Een geschiedenis van Schieland*. Matrijs, Utrecht, 2004.

Huijts, C.S.T.J., F.W. van Ooststroom, P. Ratsma en Th.A.J. Schiere, *Boerderijen in Zuid-Holland. Aquarellen van J. Verheul Dzn*. Uitgeverij Terra, Zutphen, SHBO, Arnhem, 1989.

Richtlijnen bouwhistorisch onderzoek. Lezen en analyseren van cultuurhistorisch erfgoed. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Stichting Bouwhistorie Nederland, Vereniging Nederlandse Gemeenten, Atelier Rijksbouwmeester, Rijksgebouwendienst. Den Haag 2009.

Topografische en militaire kaart 1: 50.000. Blad 37 Rotterdam. Verkend in 1849 en 1850. (Herdruk).

Verheul Dzn., J., *De Rotte met de Bleiswijkschemeren en de omliggende gemeenten Hillegersberg, Bergschenhoek, Bleiswijk, Moercapele en Zevenhuizen*. N.V. Drukkers- en uitgeversbedrijf Stemerding & Co., Rotterdam, 1936.

Wieberdink, G.L. (samenst.), *Historische Atlas Zuid-Holland: chromotopografische kaart des rijks, 1:25.000*. Blad 481 Hillegersberg. Verkend in 1874. Herzien in 1899. (Herdruk) Uitgeverij Robas Producties, Landsmeer, 1989.

10 december 2010

F.W. van Ooststroom

Stad en Streek Cultuurhistorie
Trekade 20
3137 KD Vlaarding
Telefoon (010) 474 25 98
E-mail info@stadenstreekcultuurhistorie.nl